

บทที่ 1
นิยามและหลักเบื้องต้นของการประกันภัย
(Definition and basic principles of insurance)

บทที่ 1

นิยามและหลักเบื้องต้นของการประกันภัย (Definition and basic principles of insurance)

1.1 นิยามของการประกันภัย และคำต่างๆ ที่ใช้ในการประกันภัย

ความหมายของการประกันภัย มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย เช่น มีผู้กล่าวไว้ว่า “การประกันภัย เป็นเครื่องมือของสังคมที่ช่วยบรรเทาทุกข์ และทำให้เกิดความมั่นคงในสังคม โดยการร่วมชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งกันและกันจากที่คาดไว้ล่วงหน้า” หรือ “การประกันภัยเป็นเครื่องมือลดความไม่แน่นอนของบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้เอาประกัน โดยวิธีโอนภัยไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้รับประกัน ซึ่งสัญญาว่าจะทำให้คืนดีเต็มส่วนหรือบางส่วนในการสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้เอาประกัน” หรือ “การประกันภัยเป็นสัญญาที่บุคคลตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีที่เกิดภัย หรือมีเหตุการณ์อย่างอื่นในอนาคตตามที่ได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้ บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินที่เรียกว่า เบี้ยประกันให้” หรือ “การประกันภัยเป็นเครื่องมือของสังคมเพื่อทำหน้าที่ให้เกิดความแน่นอนในภัยที่จะเกิดขึ้น โดยวิธีร่วมเสี่ยงภัยด้วยกัน” เป็นต้น สำหรับความหมายที่เข้าใจได้ง่ายและชัดเจนนั้น เป็นความหมายในทางกฎหมาย ซึ่งกล่าวถึงนิยามของการประกันภัยไว้ดังนี้

การประกันภัย (Insurance)

หมายถึง สัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ผู้รับประกัน ตกลงที่จะจ่ายค่าชดใช้ให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ผู้เอาประกัน ในเมื่อเกิดเหตุการณ์ตามที่ระบุไว้ เป็นเหตุให้ได้รับความเสียหาย หรือตกลงที่จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เมื่อเกิดเหตุการณ์ตามที่ระบุไว้ โดยมีเงื่อนไขว่า ผู้เอาประกันจะต้องจ่ายเบี้ยประกันให้แก่ผู้รับประกันตามที่ระบุไว้ในสัญญา

ผู้รับประกัน (Insurer หรือ Assurer)

หมายถึง บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล ซึ่งทำการรับประกันภัย

ผู้เอาประกัน (Insured หรือ Assured)

หมายถึง บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล ที่ได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์ประกันภัย

คำขอเอาประกัน (Proposal)

หมายถึง การยื่นความจำนงของผู้ขอเอาประกัน (Proposer) อาจเป็นการยื่นความจำนงโดยบอกกล่าว หรือทำเป็นจดหมาย หรือกรอกลงในแบบฟอร์มก็ได้ เมื่อคำขอเอาประกันได้มีการตกลงรับประกันแล้ว ผู้ขอเอาประกันจะเปลี่ยนเป็นผู้เอาประกัน

ผู้รับประโยชน์ (Beneficiary)

หมายถึง บุคคลผู้จะพึงได้รับสินไหมทดแทน ผู้รับประโยชน์ และผู้เอาประกันอาจจะเป็นบุคคลคนเดียวกันก็ได้

กรมธรรม์ (Policy)

หมายถึง เอกสารที่แสดงข้อตกลงของสัญญาประกันภัย ระหว่างผู้เอาประกัน และผู้รับประกัน

เบี้ยประกัน (Premium)

หมายถึง เงินที่ผู้เอาประกันจะต้องจ่ายให้แก่ผู้รับประกันตามเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัย

ทุนประกัน (Sum Insured)

หมายถึง ความรับผิดชอบในความเสียหายสูงสุดของการประกันรายนั้น ๆ มีมากน้อยเพียงใด ตามกรมธรรม์ประกันภัย ซึ่งมีแบบต่าง ๆ ดังนี้คือ

ก. ทุนประกันจ่ายเป็นจำนวนสูงสุด หมายถึงจำนวนที่ผู้รับประกันยินยอมที่จะรับผิดชอบในความเสียหายในจำนวนสูงสุด

ข. ทุนประกันจ่ายให้เท่าที่เกิดเสียหายจริง

ค. ทุนประกันจ่ายตามที่กำหนดไว้ คือ กำหนดไว้เท่าใด ก็ต้องจ่ายเท่านั้น

การประกันต่อ (Re-insurance)

หมายถึง วิธีการที่ผู้รับประกัน ซึ่งได้ตกลงรับประกันไว้แบ่งความรับผิดชอบในการเสี่ยงภัยไปให้ผู้รับประกันอีกคนหนึ่ง เพื่อให้ความรับผิดชอบหรือพันธะของตนน้อยลง

1.2 ลักษณะของการประกันภัยที่สมบูรณ์

การประกันภัยที่สมบูรณ์จะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1.2.1 ภัยที่จะเอาประกันได้จะต้องเป็นภัยอย่างแท้จริง (Pure risks)

ผู้เอาประกันจะต้องได้รับความเสียหายอย่างแท้จริง หรือจะต้องตกอยู่ภายใต้การคุกคามของภัยที่อาจจะทำลายชีวิต หรือทรัพย์สิน หรือสิทธิตามกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับโอกาสที่ภัยจะเกิดขึ้น และทำความเสียหาย และภัยเหล่านี้เป็นภัยที่ผู้เอาประกันไม่ต้องการให้เกิดขึ้น แต่ไม่ใช่เป็นการตอรอง หรือทำนายล่วงหน้าว่าภัยจะเกิดขึ้นหรือไม่ หรือผู้เอาประกันต้องการให้เกิดขึ้นเองเพื่อที่จะได้รับชดใช้ค่าเสียหายโดยมีเจตนาทุจริต เพื่อหวังผลประโยชน์ หรือกำไรจากการเอาประกัน

1.2.2 ภัยต้องมีความสำคัญมากพอ

คือ เป็นภัยที่อาจเกิดขึ้นทำความเสียหายได้จริง ๆ เช่น ไฟไหม้ อุบัติเหตุ โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ รถชน เสียชีวิต น้ำท่วม เป็นต้น แต่ถ้าเกิดความเสียหายเพียงเล็กน้อย ผู้เอาประกันอาจจะต้องรับผิดชอบด้วยตัวเอง เพราะถ้าให้บริษัทรับชดใช้ค่าเสียหายในกรณีเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นนี้ ผู้เอาประกันจะต้องจ่ายเงินเบี้ยประกันเพิ่มขึ้น เพราะบริษัทจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าเบี้ยประกันที่จะได้รับ ดังนั้นจึงเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายมากกว่าความจำเป็นของผู้เอาประกัน และได้ผลไม่คุ้มค่างับเงินที่จ่ายไปด้วย

1.2.3 ต้นทุนของการประกันภัยต้องไม่สูงเกินไปหรือต่ำเกินไป

กล่าวคือ การคิดเบี้ยประกันต้องเป็นไปตามหลักประหยัด และยุติธรรม เพื่อที่การประกันภัยจะได้ให้ประโยชน์ต่อผู้เอาประกันอย่างเต็มที่ คือ เบี้ยประกันจะต้องต่ำจนถึงขนาด

ที่ว่าไม่ทำให้บริษัทขาดทุน และบุคคลส่วนใหญ่สามารถทำการประกันภัยได้

1.2.4 ภัยประเภทเดียวกันต้องมีจำนวนมากพอ

เพื่อที่จะได้หาจำนวนตัวเฉลี่ยของโอกาสที่ภัยจะเกิดขึ้น และขนาดของความเสียหาย ทั้งนี้เพราะว่า บริษัทจะต้องเก็บเบี้ยประกันจากผู้เอาประกันให้ได้เพียงพอกับจำนวนความรับผิดชอบที่บริษัทจะต้องจ่ายให้แก่ผู้เอาประกันที่ได้รับความเสียหาย นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการช่วยกระจายภัย ทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีขนาดไม่มากเกินไป

1.3 หลักทั่ว ๆ ไปของการประกันภัย มีดังต่อไปนี้

1.3.1 หลักแห่งความสุจริตใจต่อกันอย่างยิ่ง

หมายถึง คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้เอาประกัน และฝ่ายผู้รับประกัน จะต้องมีความสุจริตใจในการทำสัญญาต่อกัน คือ ทางฝ่ายผู้รับประกันจะต้องมีความสุจริตใจในการให้ความคุ้มครอง และจ่ายค่าชดเชยให้อย่างยุติธรรม ส่วนทางฝ่ายผู้เอาประกันมีหน้าที่จะต้องแถลงความจริงเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือชีวิตที่จะเอาประกัน ถ้าหากผู้เอาประกันไม่ให้ความจริงแก่ผู้รับประกัน หรือปกปิดความจริงที่สำคัญ ๆ จนทำให้ผู้รับประกันประเมินค่า หรือคำนวณค่าของการเสี่ยงภัยผิดพลาด สัญญาที่ทำขึ้นระหว่างผู้เอาประกันและผู้รับประกันก็จะถือว่าเป็นโมฆียะ ซึ่งผู้รับประกันมีสิทธิบอกล้างสัญญาได้

การปกปิดความจริงที่จะทำให้สัญญาประกันภัยเป็นโมฆียะได้นั้น สิ่งที่ปกปิดจะต้องสำคัญถึงขนาดที่ทำให้ผู้รับประกันภัยเรียกเก็บเบี้ยประกันสูงขึ้นอีก หรือไม่รับทำประกัน เช่น ในเรื่องของการประกันวินาศภัย ผู้เอาประกันนำบ้านของตนไปทำประกันอัคคีภัยไว้ และแจ้งไว้ว่าบ้านที่ตนอยู่นั้นเป็นบ้านตึก แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นบ้านไม้ ซึ่งถ้าผู้รับประกันทราบความจริงนี้แล้ว ผู้รับประกันจะต้องเรียกเก็บเบี้ยประกันสูงขึ้นกว่าเดิม หรือในกรณีการประกันชีวิต ผู้เอาประกันชีวิตกำลังเป็นมะเร็งอยู่แต่ปกปิดความจริง ซึ่งถ้าผู้รับประกันทราบความจริง ก็จะไม่ยอมรับประกัน การปกปิดความจริงเช่นนี้ สัญญาประกันภัยจะเป็นโมฆียะ

1.9.2 หลักของการมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกัน

มีหลักว่าผู้ที่เอาชีวิตหรือทรัพย์สินไปประกันจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิต หรือทรัพย์สินนั้น มิฉะนั้นแล้ว สัญญาที่ทำขึ้นจะไม่มีผลในการประกัน ทั้งนี้โดยถือหลักว่า การประกันภัยเป็นการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น และเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตเพื่อหวังที่จะได้รับเงินจากการทำประกัน ดังนั้น ผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยจึงไม่สามารถทำประกันได้

ผู้ที่มีส่วนได้เสีย คือ ผู้ที่จะได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น เจ้าของบ้าน ย่อมได้รับความเสียหายถ้าบ้านของตนถูกไฟไหม้ เจ้าของรถยนต์ย่อมได้รับความเสียหายถ้ารถยนต์ของตนถูกชน เป็นต้น จากความหมายนี้พอจะกล่าวได้ว่าผู้ที่เป็นเจ้าของ หรือมีสิทธิหรือได้ประโยชน์จากทรัพย์สินหรือสิ่งใด โดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมเอาประกันทรัพย์สินหรือสิ่งนั้นได้ ผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินหรือสิ่งใดย่อมเอาประกันทรัพย์สินหรือสิ่งนั้นไม่ได้

ในการประกันชีวิตนั้น ถือว่าทุกคนมีสิทธิที่จะนำชีวิตของตนไปทำประกันได้ แต่ในการประกันชีวิตบุคคลอื่นจะต้องพิจารณาว่าผู้ที่เอาประกันจะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลผู้ที่จะเอาประกันถึงขนาดที่เรียกว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลนั้น ซึ่งอาจเป็นความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือโดยกฎหมาย หรือโดยทางธุรกิจ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าบุคคลดังต่อไปนี้ อาจมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลอื่นได้ คือ เจ้าหนี้ ญาติพี่น้อง ผู้เป็นหุ้นส่วน และห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทจำกัด ตัวอย่างเช่น บิดา มารดา กับบุตร สามีกับภรรยา คู่หมั้น ย่อมเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกันได้ หรือนายจ้างกับลูกจ้างก็ถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของกันและกัน เป็นต้น

สำหรับระยะเวลาที่จะมีส่วนได้เสียนั้น ถือเอาระยะเวลาในขณะทำสัญญาประกันภัยเป็นเกณฑ์ คือ ในขณะที่ตกลงทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียด้วยสัญญาจึงจะใช้ได้ แต่ถ้าส่วนได้เสียหมดสิ้นไป หลังจากทำสัญญาแล้ว แต่อายุสัญญาประกันยังไม่หมด ก็ให้พิจารณาเป็น 2 กรณีดังนี้คือ

ก. กรณีประกันวินาศภัย ถ้าภัยเกิดขึ้นผู้เอาประกันหมดสิทธิในการเรียกร้องค่าชดเชย เพราะถือว่าผู้เอาประกันไม่ได้รับความเสียหาย แล้ว

ข. กรณีประกันชีวิต ถึงแม้ส่วนได้เสียจะหมดไปแล้วก็ตาม ผู้เอาประกันยังมีสิทธิเรียกร้องได้ ถ้ายังไม่ขาดการชำระเบี้ยประกัน เพราะการประกันชีวิตถือว่าไม่ใช่เรื่องการชดเชยค่าเสียหาย

1.3.3 หลักการชดเชยค่าเสียหาย

หมายถึง การชดเชยค่าเสียหาย ซึ่งในการประกันวินาศภัยเมื่อผู้เอาประกันได้รับความเสียหายจากภัยที่เอาประกันไว้ ผู้เอาประกันมีสิทธิได้รับชดเชยค่าเสียหายตามจำนวนความเสียหายที่แท้จริง แต่ไม่เกินจำนวนเงินที่เอาประกันไว้ สำหรับการประกันชีวิต ซึ่งเป็นการกำหนดจำนวนเงินเอาประกันไว้แน่นอนนั้น ถ้าภัยเกิดขึ้น มีสิทธิเรียกร้องได้เต็มจำนวนเงินที่เอาประกันไว้

ลักษณะค่าเสียหายที่จะชดเชยมีอยู่ 3 ประการคือ

- ก. ต้องเป็นค่าเสียหาย ที่คำนวณ ณ สถานที่ และเวลาที่ภัยขึ้น
- ข. ต้องไม่เกินค่าเสียหายที่แท้จริง
- ค. ต้องไม่เกินจำนวนเงินที่เอาประกันไว้

สำหรับสิ่งที่จะชดเชยเป็นค่าเสียหายนั้นอาจจะจ่ายเป็นเงินสด หรือจัดการซ่อมแซมให้กลับคืนสภาพเดิม โดยผู้รับประกันออกค่าใช้จ่าย หรือจัดหาสิ่งของเช่นเดียวกันให้ใหม่ในกรณีซ่อมแซมไม่ได้

ในกรณีที่มีการเอาประกันที่ต่ำกว่าราคาของทรัพย์สินนั้น เมื่อเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินที่ทำประกันภัยไว้ ถือว่า การเอาประกันที่ไม่เต็มราคาทรัพย์สินนั้น เท่ากับว่าผู้เอาประกันรับประกันด้วยตนเองในส่วนที่ไม่ได้ทำประกันไว้ ซึ่งผู้เอาประกันจะต้องมีส่วนเฉลี่ยรับผิดชอบในค่าเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย

1.3.4 หลักของเหตุอันใกล้ชิด

หลักนี้มีว่า เมื่อผู้เอาประกันได้รับความเสียหาย ผู้เอาประกันมีสิทธิรับชดใช้ค่าเสียหาย ก็ต่อเมื่อความเสียหายเกิดจากภัยที่เอาประกันไว้ ในกรณีที่ความเสียหายอาจเกิดจากสาเหตุหลาย ๆ อย่าง ผู้เอาประกันมีสิทธิได้รับค่าชดใช้ต่อเมื่อสาเหตุอันใกล้ชิดที่สุดที่ทำให้เกิดความเสียหาย ตรงตามเงื่อนไขการประกัน เช่นในกรณีของการประกันอัคคีภัย ไฟไม่จำเป็นต้องทำความเสียหายให้กับทรัพย์สินที่ทำประกันก็ได้ บางครั้งผลต่อเนื่องจากไฟไหม้ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่เอาประกัน ก็มี เช่น น้ำที่ใช้ดับไฟไหลลงบนทรัพย์สินทำให้เสียหาย หรือเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ ทำเพื่อตัดดับไฟ หรือเกิดจากการขนย้าย เป็นต้น ความเสียหายดังกล่าวถือว่าเป็นความเสียหายทางอ้อม บริษัท ผู้รับประกันก็จะชดใช้ให้

1.3.5 หลักการรับช่วงสิทธิ

หลักนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ประการคือ

ก. หลักการรับช่วงสิทธิในค่าเสียหายที่ผู้รับประกันได้จ่ายไป หลักนี้ใช้สำหรับในกรณีที่บุคคลภายนอกเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้เอาประกันโดยเฉพาะ ถ้าผู้รับประกันได้ชดใช้ค่าเสียหายทดแทนไปเป็นจำนวนเท่าใด ผู้รับประกันมีสิทธิที่จะไปเรียกร้องค่าเสียหายที่ได้จ่ายไปจากบุคคลภายนอกนั้น

ข. หลักการรับช่วงสิทธิในซากทรัพย์สิน หลักนี้ใช้ในกรณีที่เมื่อเกิดภัยขึ้นแล้ว มีซากทรัพย์สินเหลืออยู่ และซากทรัพย์สินนั้นก็ยังมีราคาอยู่บ้าง เช่น เครื่องจักรของโรงงานที่ถูกไฟไหม้ สภาพรถยนต์ที่พังยับเยิน ซากเรืออัปปาง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังมีราคาอยู่บ้าง ดังนั้น ถ้าผู้เอาประกันจะเรียกร้องค่าชดใช้เต็มราคาทรัพย์สิน ผู้เอาประกันจะต้องสละซากทรัพย์สินเหล่านี้ให้กับผู้รับประกัน แต่ถ้าผู้เอาประกันจะเก็บซากทรัพย์สินเหล่านี้ไว้ ผู้เอาประกันจะเรียกร้องค่าชดใช้เต็มราคาทรัพย์สินไม่ได้ ต้องหักค่าซากทรัพย์สินออกเสียก่อน

หลักต่าง ๆ นี้เป็นหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างผู้เอาประกันและผู้รับประกัน